

XUNG ĐỘT NGUỒN NƯỚC SÔNG NILE GIỮA ETHIOPIA - AI CẬP - SUDAN

Nguyễn Quang Khai*

TÓM TẮT

Sông Nile có chiều dài khoảng 6.650 km bắt nguồn từ Hồ Victoria chảy ra Địa Trung Hải là con sông dài nhất ở châu Phi và cũng là con sông dài nhất trên thế giới. Sông Nile chảy qua lãnh thổ mười một quốc gia gồm Tanzania, Uganda, Rwanda, Burundi, Cộng hòa Dân chủ Congo, Kenya, Ethiopia, Eritrea, Nam Sudan, Cộng hòa Sudan và Ai Cập. Với lưu lượng nước khoảng 300 triệu mét khối/ngày, sông Nile là nguồn sống của hơn 300 triệu người, chủ yếu ở vùng nông thôn. Sông Nile là nguồn nước chính của Ai Cập, Sudan và Ethiopia.

Sông Nile có ý nghĩa kinh tế hết sức to lớn nên luôn luôn là mục tiêu tranh chấp của nhiều nước. Tranh chấp gay gắt nhất là giữa Ethiopia, Ai Cập và Sudan do sông Nile chảy qua lãnh thổ các nước này dài nhất. Tuy nhiên, mâu thuẫn lớn nhất vẫn là giữa Ethiopia và Ai Cập.

Từ khóa: xung đột, Ethiopia, Ai Cập, Sudan, sông Nile

Nhận bài: 15/1/2020; Phản biện và sửa chữa: 25/1/2020; Duyệt đăng: 5/2/2020

Abstract

The Nile River with a length of about 6,650 km originating from Lake Victoria to the Mediterranean Sea is the longest river in Africa and also in the world. It flows through eleven territories including Tanzania, Uganda, Rwanda, Burundi, Democratic Republic of the Congo, Kenya, Ethiopia, Eritrea, South Sudan, the Republic of Sudan and Egypt. With a water flow of about 300 million cubic meters per day, the Nile is the water source of more than 300 million people, mainly in rural areas.

The Nile with the great economic significance has always been the target of disputes for many countries. The most serious dispute is between Ethiopia, Egypt and Sudan because the Nile flows through the longest territory of these countries. However, the biggest dispute remains between Ethiopia and Egypt.

1. Mâu thuẫn Ai Cập Ethiopia về nguồn nước sông Nile

Vấn đề sông Nile do lịch sử để lại hết sức phức tạp. Từ hàng ngàn năm trước, Ai Cập dưới sự đô hộ của Anh đã thực thi ảnh hưởng

của mình đối với toàn bộ sông Nile từ thượng nguồn cho đến hạ lưu. Mới đây, việc Ethiopia đơn phương xây dựng đập Al-Nahda không lồ trên sông Nile đã làm thay đổi tất cả. Đã có nhiều cuộc đối thoại về việc xây dựng con đập

* Nguyên Đại sứ Việt Nam tại UAE

này trong nhiều năm, nhưng vẫn chưa đạt được thỏa thuận.

Sông Nile có ý nghĩa sống còn đối với Ai Cập, một quốc gia có hơn 90% diện tích là sa mạc. Ai Cập đang khai thác khoảng 55.5 tỷ mét khối nước mỗi năm từ sông Nile, đáp ứng 95% nhu cầu của đất nước.

Căng thẳng giữa Ai Cập và Ethiopia bắt đầu gia tăng khi Addis Ababa khởi công dự án đập Al-Nahda trên sông Nile năm 2011. Ban đầu, nhà máy thủy điện được thiết kế với công suất 5.250 MW, nhưng sau đó Ethiopia đã điều chỉnh các tiêu chuẩn kỹ thuật xây dựng đập để nâng lên 6.000 MW và 6.450 MW hiện nay.

Đập Al-Nahda có chiều cao 170 mét, hồ chứa rộng 1.800 km² có thể chứa được khoảng 74 tỷ mét khối nước, gần bằng khối

lượng nước hàng năm của Ai Cập và Sudan cộng lại. Đây là đập thủy điện lớn nhất châu Phi. Đến nay, công việc xây dựng con đập đã hoàn thành 70%. Ý tưởng xây dựng đập Al-Nahda bắt đầu năm 1953, nhưng vì áp lực của Ai Cập cả trong thời kỳ của Tổng thống Gamal Abdel Nasser cũng như Mohamed Anwar Sadat, dự án đã bị hoãn.

2. Khủng hoảng nghiêm trọng trong quan hệ giữa Ethiopia, Ai Cập và Sudan

Cuộc khủng hoảng trong quan hệ giữa Cairo và Addis Ababa trở nên nghiêm trọng từ khi Ethiopia xây dựng đập cao Al-Nahda. Ba quốc gia liên quan trực tiếp đến nguồn nước sông Nile là Ethiopia, Ai Cập và Sudan đã không thống nhất được về thời gian và khối lượng nước sẽ được tích trữ tại hồ chứa của đập Al-Nahda.

Ethiopia, Egypt, Sudan make slow progress in Nile dam row

Tiến triển chậm trong việc giải quyết tranh chấp con đập sông Nile giữa Ethiopia, Egypt, Sudan

Nguồn <https://www.dw.com/en/ethiopia-egypt-sudan-make-slow-progress-in-nile-dam-row/a-52015611>

Cairo lo ngại tác động của đập Al-Nahda đối với mực nước hạ lưu của sông Nile, mà Ai Cập phụ thuộc vào nó hơn 95% để đảm bảo nhu cầu về nước. Ethiopia tìm cách tích nước đầy hồ chứa trong một thời gian ngắn (khoảng hai năm), để có thể sản xuất điện vào tháng 12 năm 2020, với sản lượng ban đầu là

750 MW. Khi đập và tất cả các tổ hợp của nhà máy thủy điện hoàn thành và dự kiến đi vào hoạt động vào cuối năm 2022 sẽ cung cấp 6.450 MW điện. Trong trường hợp này, Ai Cập và Sudan mỗi năm sẽ mất 25 tỷ mét khối nước, dẫn đến nguy cơ hạn hán và mất mùa. Do đó, Ai Cập đề nghị đưa nước dần dần vào

hồ chứa và kéo dài thời gian tích nước của đập Al-Nahda từ bảy đến mười năm.

Ngày 1 tháng 8 năm 2019, Ai Cập đưa ra một đề xuất để tránh hạn hán, đề nghị Ethiopia không tích nước vào hồ chứa mà không có sự chấp thuận của Ai Cập. Tuy nhiên, Addis Ababa đã bác bỏ đề nghị này của Ai Cập, coi đây là hành vi vi phạm chủ quyền của mình. Các cuộc đàm phán đầu tháng 10 năm 2019 vừa qua tại Khartoum đã đi vào bế tắc.

Theo thỏa thuận năm 1959 về phân chia nguồn nước sông Nile, hàng năm Ai Cập được quyền nhận 55,5 tỷ mét khối nước, Sudan nhận 18,5 tỷ mét khối. Hiện nay, Ethiopia xây đập chắn trên phía thượng lưu, lượng nước cho Ai Cập chỉ còn khoảng 31 tỷ mét khối. Lượng nước này không đủ để đáp ứng nhu cầu phát triển kinh tế của Ai Cập. Theo các chuyên gia, nếu hạn ngạch nước sông Nile dành cho Ai Cập chỉ ở mức thấp như vậy, quốc gia này sẽ mất 1,5 triệu việc làm, thiệt hại hàng năm trong sản xuất điện có thể sẽ lên tới 300 triệu USD, nông nghiệp sẽ bị thiệt hại 1,4 tỷ USD, và nhà nước sẽ buộc phải chi hơn 500 triệu USD để nhập khẩu lương thực, thực phẩm.

Từ khi khởi công dự án, ba nước đã tổ chức hơn mười cuộc họp để giải quyết các vấn đề liên quan đến phân chia nguồn nước và xây dựng đập Al-Nahda, tham vấn kỹ thuật cũng đã được thảo luận trong cuộc họp giữa Tổng thống Ai Cập Abdel Fattah Al-Sisi với Thủ tướng Ethiopia Abie Ahmed Ali ngày 24 tháng 10 năm 2019 tại Sochi. Tại cuộc họp ngày 6 tháng 11 năm 2019, Ai Cập, Ethiopia và Sudan đã nhất trí tiếp tục tham vấn đề đạt được thỏa thuận cuối cùng vào ngày 15 tháng 1 năm 2020. Tuy nhiên, sự đồng thuận vẫn còn là câu trả lời ở phía trước.

3. Mâu thuẫn Ai Cập - Ethiopia lên đến đỉnh cao

Bất đồng giữa Ai Cập và Ethiopia leo thang đến một mức độ chưa từng thấy kể từ tháng 10 năm 2018. Sau khi Ai Cập tuyên bố các cuộc đàm phán giữa Ai Cập, Ethiopia và Sudan đã đi vào ngõ cụt.

Tổng thống Ai Cập Abdel Fattah Al-Sisi khẳng định rằng, Ai Cập cam kết bảo vệ các quyền của mình đối với nguồn nước sông Nile. Còn tại Ethiopia, người được trao giải thưởng Hòa bình Nobel, Abie Ahmed cho biết Ethiopia sẵn sàng huy động một triệu người nếu phải chiến đấu với Ai Cập để bảo vệ đập Al-Nahda.

Ethiopia đã từ chối bất kỳ trung gian, hòa giải nào của các nước bên ngoài lưu vực sông Nile. Sau khi tranh chấp leo thang đến mức chưa từng thấy, Mỹ đã mời Ai Cập, Sudan và Ethiopia tham dự một cuộc họp về đập Al-Nahda ở Washington DC, nhưng Ethiopia đã từ chối.

Ai Cập dựa vào nước sông Nile để cung cấp nước sinh hoạt và tưới tiêu. Ai Cập cho rằng họ có "quyền lịch sử" đối với sông Nile. Các Hiệp định năm 1929 và 1959 cho phép Ai Cập được sử dụng 87% trong tổng lưu lượng 84 tỷ mét khối nước của sông Nile và được quyền phê duyệt các dự án tưới tiêu ở các nước thượng nguồn. Ethiopia thì cho rằng, các hiệp định này không công bằng vì nó được ký kết dưới thời thuộc địa, không tính đến quyền của các quốc gia nguồn gốc của các con sông xuyên biên giới.

Quan điểm của Sudan nội bộ không thống nhất do chính quyền chưa ổn định sau khi Tổng thống Omar Al-Bashir bị lật đổ. Hội đồng quân sự Sudan ủng hộ quan điểm của Ai

này trong nhiều năm, nhưng vẫn chưa đạt được thỏa thuận.

Sông Nile có ý nghĩa sống còn đối với Ai Cập, một quốc gia có hơn 90% diện tích là sa mạc. Ai Cập đang khai thác khoảng 55,5 tỷ mét khối nước mỗi năm từ sông Nile, đáp ứng 95% nhu cầu của đất nước.

Căng thẳng giữa Ai Cập và Ethiopia bắt đầu gia tăng khi Addis Ababa khởi công dự án đập Al-Nahda trên sông Nile năm 2011. Ban đầu, nhà máy thủy điện được thiết kế với công suất 5.250 MW, nhưng sau đó Ethiopia đã điều chỉnh các tiêu chuẩn kỹ thuật xây dựng đập để nâng lên 6.000 MW và 6.450 MW hiện nay.

Đập Al-Nahda có chiều cao 170 mét, hồ chứa rộng 1.800 km² có thể chứa được khoảng 74 tỷ mét khối nước, gần bằng khối

lượng nước hàng năm của Ai Cập và Sudan cộng lại. Đây là đập thủy điện lớn nhất châu Phi. Đến nay, công việc xây dựng con đập đã hoàn thành 70%. Ý tưởng xây dựng đập Al-Nahda bắt đầu năm 1953, nhưng vì áp lực của Ai Cập cả trong thời kỳ của Tổng thống Gamal Abdel Nasser cũng như Mohamed Anwar Sadat, dự án đã bị hoãn.

2. Khủng hoảng nghiêm trọng trong quan hệ giữa Ethiopia, Ai Cập và Sudan

Cuộc khủng hoảng trong quan hệ giữa Cairo và Addis Ababa trở nên nghiêm trọng từ khi Ethiopia xây dựng đập cao Al-Nahda. Ba quốc gia liên quan trực tiếp đến nguồn nước sông Nile là Ethiopia, Ai Cập và Sudan đã không thống nhất được về thời gian và khối lượng nước sẽ được tích trữ tại hồ chứa của đập Al-Nahda.

Ethiopia, Egypt, Sudan make slow progress in Nile dam row

Tiến triển chậm trong việc giải quyết tranh chấp con đập sông Nile giữa Ethiopia, Egypt, Sudan

Nguồn <https://www.thv.com/en/ethiopia-egypt-sudan-make-slow-progress-in-nile-dam-row/a-52015611>

Cairo lo ngại tác động của đập Al-Nahda đối với mực nước hạ lưu của sông Nile, mà Ai Cập phụ thuộc vào nó hơn 95% để đảm bảo nhu cầu về nước. Ethiopia tìm cách tích nước đầy hồ chứa trong một thời gian ngắn (khoảng hai năm), để có thể sản xuất điện vào tháng 12 năm 2020, với sản lượng ban đầu là

750 MW. Khi đập và tất cả các tổ hợp của nhà máy thủy điện hoàn thành và dự kiến đi vào hoạt động vào cuối năm 2022 sẽ cung cấp 6.450 MW điện. Trong trường hợp này, Ai Cập và Sudan mỗi năm sẽ mất 25 tỷ mét khối nước, dẫn đến nguy cơ hạn hán và mất mùa. Do đó, Ai Cập đề nghị đưa nước dần dần vào

hồ chứa và kéo dài thời gian tích nước của đập Al-Nahda từ bảy đến mười năm.

Ngày 1 tháng 8 năm 2019, Ai Cập đưa ra một đề xuất để tránh hạn hán, đề nghị Ethiopia không tích nước vào hồ chứa mà không có sự chấp thuận của Ai Cập. Tuy nhiên, Addis Ababa đã bác bỏ đề nghị này của Ai Cập, coi đây là hành vi vi phạm chủ quyền của mình. Các cuộc đàm phán đầu tháng 10 năm 2019 vừa qua tại Khartoum đã đi vào bế tắc.

Theo thỏa thuận năm 1959 về phân chia nguồn nước sông Nile, hàng năm Ai Cập được quyền nhận 55,5 tỷ mét khối nước, Sudan nhận 18,5 tỷ mét khối. Hiện nay, Ethiopia xây đập chắn trên phía thượng lưu, lượng nước cho Ai Cập chỉ còn khoảng 31 tỷ mét khối. Lượng nước này không đủ để đáp ứng nhu cầu phát triển kinh tế của Ai Cập. Theo các chuyên gia, nếu hạn ngạch nước sông Nile dành cho Ai Cập chỉ ở mức thấp như vậy, quốc gia này sẽ mất 1,5 triệu việc làm, thiệt hại hàng năm trong sản xuất điện có thể sẽ lên tới 300 triệu USD, nông nghiệp sẽ bị thiệt hại 1,4 tỷ USD, và nhà nước sẽ buộc phải chi hơn 500 triệu USD để nhập khẩu lương thực, thực phẩm.

Từ khi khởi công dự án, ba nước đã tổ chức hơn mười cuộc họp để giải quyết các vấn đề liên quan đến phân chia nguồn nước và xây dựng đập Al-Nahda, tham vấn kỹ thuật cũng đã được thảo luận trong cuộc họp giữa Tổng thống Ai Cập Abdel Fattah Al-Sisi với Thủ tướng Ethiopia Abie Ahmed Ali ngày 24 tháng 10 năm 2019 tại Sochi. Tại cuộc họp ngày 6 tháng 11 năm 2019, Ai Cập, Ethiopia và Sudan đã nhất trí tiếp tục tham vấn đề đạt được thỏa thuận cuối cùng vào ngày 15 tháng 1 năm 2020. Tuy nhiên, sự đồng thuận vẫn còn là câu trả lời ở phía trước.

3. Mâu thuẫn Ai Cập - Ethiopia lên đến đỉnh cao

Bất đồng giữa Ai Cập và Ethiopia leo thang đến một mức độ chưa từng thấy kể từ tháng 10 năm 2018, sau khi Ai Cập tuyên bố các cuộc đàm phán giữa Ai Cập, Ethiopia và Sudan đã đi vào ngõ cụt.

Tổng thống Ai Cập Abdel Fattah Al-Sisi khẳng định rằng, Ai Cập cam kết bảo vệ các quyền của mình đối với nguồn nước sông Nile. Còn tại Ethiopia, người được trao giải thưởng Hòa bình Nobel, Abie Ahmed cho biết Ethiopia sẵn sàng huy động một triệu người nếu phải chiến đấu với Ai Cập để bảo vệ đập Al-Nahda.

Ethiopia đã từ chối bất kỳ trung gian, hòa giải nào của các nước bên ngoài lưu vực sông Nile. Sau khi tranh chấp leo thang đến mức chưa từng thấy, Mỹ đã mời Ai Cập, Sudan và Ethiopia tham dự một cuộc họp về đập Al-Nahda ở Washington DC, nhưng Ethiopia đã từ chối.

Ai Cập dựa vào nước sông Nile để cung cấp nước sinh hoạt và tưới tiêu. Ai Cập cho rằng họ có "quyền lịch sử" đối với sông Nile. Các Hiệp định năm 1929 và 1959 cho phép Ai Cập được sử dụng 87% trong tổng lưu lượng 84 tỷ mét khối nước của sông Nile và được quyền phê duyệt các dự án tưới tiêu ở các nước thượng nguồn. Ethiopia thì cho rằng, các hiệp định này không công bằng vì nó được ký kết dưới thời thuộc địa, không tính đến quyền của các quốc gia nguồn gốc của các con sông xuyên biên giới.

Quan điểm của Sudan nội bộ không thống nhất do chính quyền chưa ổn định sau khi Tổng thống Omar Al-Bashir bị lật đổ. Hội đồng quân sự Sudan ủng hộ quan điểm của Ai

Cập. Trong khi đó, lực lượng cách mạng Tự do và Thay đổi lại ủng hộ Ethiopia.

Quan điểm chính thức của Thủ tướng Abdullah Hamdouk cũng giống với thời Tổng thống Omar al-Bashir, không rõ ràng, sử dụng các cuộc đàm phán như một chiến thuật chính trị.

4. Thỏa thuận nguyên tắc, cơ sở giải quyết bất đồng về nguồn nước sông Nile

Tháng 3 năm 2015, các nhà lãnh đạo Ai Cập, Sudan và Ethiopia đã ký một thỏa thuận về các nguyên tắc, theo đó các bên cam kết phải đạt được sự đồng thuận trong các vấn đề liên quan đến con đập. Những nguyên tắc này bao gồm: nguyên tắc hợp tác, phát triển và hỗ trợ lẫn nhau về kinh tế, cam kết không gây thiệt hại cho bất kỳ quốc gia nào, sử dụng nguồn nước công bằng, hợp lý và hợp tác với nhau trong lần đầu tiên đưa nước vào tích trữ tại hồ chứa và cùng nhau giám sát việc vận hành hàng năm của con đập.... nhưng bất đồng vẫn tồn tại bất chấp thỏa thuận đã ký kết.

Bất đồng về nguồn nước sông Nile giữa Ai Cập, Ethiopia và Sudan cần phải được giải quyết bằng biện pháp hoà bình trên cơ sở tuân thủ các nguyên tắc của luật pháp quốc tế, các hiệp định năm 1929, 1959 và thỏa thuận về các nguyên tắc đã ký năm 2015 giữa Ai Cập, Ethiopia và Sudan, đảm bảo lợi ích hài hòa của các quốc gia liên quan.

Nhu cầu điện để phát triển kinh tế của Ethiopia cần phải được tính đến, nhưng việc xây dựng đập Al-Nahda không được gây thiệt hại cho các nước ở hạ lưu, đặc biệt là Ai Cập và Sudan.

Ngày 21 tháng 10 năm 2019, Ngoại trưởng Ai Cập Sameh Shukri đã phát biểu tại hội nghị thượng đỉnh Nga - Châu Phi ở Sochi: "Vấn đề đập Al-Nahda là một phần của tình hình an

ninh trong khu vực. Chúng tôi không muốn điều này tiếp tục trở thành một điểm nóng căng thẳng bởi hậu quả tiêu cực của nó có thể ảnh hưởng đến an ninh, ổn định và hòa bình ở vùng Sừng châu Phi, Đông Phi và các khu vực xung quanh".

Từ ngày 28 - 31 tháng 1 năm 2020, các Bộ trưởng Ngoại giao và Tài nguyên nước của Sudan, Ai Cập và Ethiopia đã gặp nhau tại Washington với sự tham gia của Bộ trưởng Tài chính Mỹ Stephen Mnuchin và Chủ tịch Ngân hàng Thế giới David Malpass để đàm phán về đại dự án đập thủy điện Al-Nahda. Những người tham gia Hội nghị đã nhất trí chuẩn bị một Hiệp định về đập Al-Nahda để có thể ký kết vào cuối tháng 2 năm 2020.

Như vậy, mặc dù tình hình hết sức căng thẳng, nhưng nếu các bên có thiện chí, quan tâm tới lợi ích chính đáng của nhau thì bất đồng dù phức tạp đến đâu vẫn có thể giải quyết được. Đồng thời, thoả thuận đạt được giữa các Bộ trưởng Ngoại giao và Tài nguyên nước Sudan, Ai Cập và Ethiopia sau các cuộc đàm phán tại Washington ngày 31 tháng 1 năm 2020 vừa qua, chuẩn bị ký kết Hiệp định cụ thể vào cuối tháng 2 năm 2020 là bước đi theo hướng tích cực.

Tài liệu tham khảo

1. نصحيداً ببيع خيار اتصر 1. نصحيداً ببيع خيار اتصر AI - Jazeera 04/03/2020.
2. رفضتملاء السودان تتفق 2. رفضتملاء السودان تتفق AI - Jazeera 01/03/2020.
3. Египет, Судан и Эфиопия подписут соглашение по плотине в конце февраля 01/02/2020 - РИА Новости.
4. Египет, Эфиопия и Судан наконец подписали договор о Ниле 23/03/2015 - BBC News Русская.
5. Соглашение о плотине на Ниле: лидер США намерен поддержать Египет 05/03/2020 - ИА REGNUM
6. Grand Ethiopian Renaissance Dam-Wikipedia